

Καρυωτάκης: Ελεγεία και Σάτιρες

Εισαγωγικά:

... και να γκρεμίσουν [οι στίχοι μου] αράθυμα του Αχέροντα τον τρόμο που θολώνει τέλεια του ανθρώπου τη ζωή...

1. Ελεγεία και Σάτιρες: οι τίτλοι των ποιημάτων της συλλογής (κατάλογος)

Πρώτη σειρά (Ελεγεία: 21) : Υστεροφημία, Το τελευταίο ταξίδι, Όλα τα πράγματα...,Τι νέοι που φτάσαμεν εδώ, Επιστροφή, Φύγε, η καρδιά μου νοσταλγεί, Δέντρα, Χωρίς τίτλο, Αγάπες, Ένα ξερό δαφνόφυλλο, Κριτική, Παιδικό, Θέλω να φύγω πια..., Βράδυ.

Δεύτερη σειρά (Ελεγεία: 13) : Ω Βενετία..., Ηλύσια, Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα, Ωδή σε ένα παιδάκι, Ιστορία, Είμαστε κάτι..., Ποια θέληση θεού, Ανδρείκελα, Τι να σου πω φθινόπωρο..., Τάφοι, Επίκλησις, Όταν άνθη εδένατε..., Φθορά.

Ηρωική τριλογία (3): Διάκος, Κανάρης, Βυγον.

Σάτιρες (16): Στο άγαλμα της ελευθερίας, Εις Ανδρέαν Κάλβον, Αποστροφή, Όλοι μαζί...,Δημόσιοι υπάλληλοι, Ο Μιχαλιός, Υποθήκαι, Ωγρά σπειροχαίτη, Δελφική εορτή, Επρόδωσαν την αρετή..., Η πεδιάς και το νεκροταφείον, Μικρή ασυμφωνία εις Α μείζον, Σταδιοδρομία, Εμβατήριο πένθιμο και κατακόρυφο, Ιδανικοί Αυτόχειρες, Δικαίωσις.

2. Πρώτη σειρά (Ελεγεία: 21) : *Υστεροφημία*

3. Η βιοθεωρία του Καρυωτάκη

4. Πρώτη σειρά (Ελεγεία: 21) : *Τι νέοι που φτάσαμεν εδώ....*

5. Η σύγκρουση με την κοινωνική πραγματικότητα

6. Δεύτερη σειρά (Ελεγεία: 13) :*Ανδρείκελα (η παρουσία του «παράλογου»)*

7. Κ Στεργιόπουλος-Σάτιρες

8. Σάτιρες (16): *Αισιοδοξία*

9. Σάτιρες (16): *Εμβατήριο Πένθιμο και Κατακόρυφο*

10. Επίλογος

Καρυωτάκης: Ελεγεία και Σάτιρες

Εάν στις δυο πρώτες συλλογές του Καρυωτάκη (*Ο πόνος του ανθρώπου και των πραγμάτων-Νηπενθή*) υπάρχει, ακόμα, πίστη στην ποίηση και γίνεται μια προσπάθεια να βρεθεί η λύτρωση μέσα από την τέχνη, στην τελευταία του συλλογή *Ελεγεία και Σάτιρες*, -στην οποία οφείλει, κυρίως, την επιβίωση του-, κι αυτή και κάθε άλλη πίστη έχει χαθεί, άξονας κεντρικός έχει γίνει, εδώ, ο θάνατος, που αποτελεί το κέντρο όλης της βιοθεωρίας του. Θα μπορούσαμε να πούμε, μάλιστα, πως ο τίτλος της τρίτης συλλογής του συνδυάζει, ακριβώς, την Ελεγεία και τη Σάτιρα στα ποιήματα που περιέχονται σ' αυτήν. Με την *Ελεγεία* ο ποιητής προσπαθεί να εκφράσει το εσωτερικό του αδιέξοδο, την έλλειψη χαράς και ελπίδας στη ζωή του, ενώ με την *σάτιρα* προβάλλει έντονα τη διαμαρτυρία και την αγανάκτηση του για την υπάρχουσα κοινωνική πραγματικότητα καταλήγοντας στο σαρκασμό.

Για το πιο θα είναι το περιεχόμενο της συλλογής του μας προειδοποιεί ο Καρυωτάκης καθώς προτάσσει τους στίχους -ως υπότιτλο του τίτλου της, του Λατίνου ποιητή Λουκρήτιου επίσης αυτόχειρα:... **και να γκρεμίσουν [οι στίχοι μου] αράθυμα του Αχέροντα τον τρόπο που θολώνει τέλεια του ανθρώπου τη ζωή...** Εάν θα μπορούσε να εξαχθεί κάτι από αυτή την επιγραφή ως κυρίαρχη πρόθεση του για το ποιητικό υλικό, που θα ακολουθήσει, αυτό έχει να κάνει με το γεγονός, ότι παρουσιάζεται αποφασισμένος να αναμετρηθεί σαν συγκεκριμένη οντότητα, ψυχοσύνθεση, πιστεύω και αρχές με το τέλος. Το επιχειρεί εν γνώσει του, *ο τρόμος του Αχέροντα* δεν του είναι άγνωστος ούτε και το ότι μια τέτοια αντιπαράθεση ξεπερνάει τις δυνάμεις του. Αποδέχεται την πρόκληση, με μόνο όπλο τους στίχους του, τολμά να μετρήσει το ύψος του απέναντι του με μια τραγικότητα στο βάθος της οποίας βρίσκεται ο ίδιος ως απόλυτα βασανισμένη ύπαρξη. Δεν υπάρχει αμφιβολία, πως έχει συναίσθηση της ήττας του, διέξοδοι άλλωστε, όπως η ποίηση και οι μεγάλες ιδέες δε θα τον βοηθήσουν, τις ακυρώνει – από την προηγούμενη ακόμη συλλογή του, μέσα από μια προσπάθεια αξιολόγησης τους, με το να τις υποβιβάζει σε λεκτικά παιχνίδια χωρίς νόημα και σε ισχνές αντίστοιχα δυνατότητες ανατροπής των πραγμάτων χωρίς ουσία μπροστά στο αναπόφευκτο του θανάτου. Στην ποίηση του Καρυωτάκη αναγνωρίζεται μια αργή πορεία προς το θάνατο μέσα από μια σειρά προβληματισμών που στην τελευταία του συλλογή ανακεφαλαιώνουν τα όσα πίστευε μέχρι τότε συγκλίνοντας πλέον στον απόλυτο ενσυνείδητα μηδενισμό. Ο Κ. Παράσχος το είχε επισημάνει, και έβλεπε αυτή την κατάληξη πριν ακόμα ο ποιητής αυτοκτονήσει και πριν το επαναλάβουν όσοι άλλοι ασχολήθηκαν μαζί του: « *Ο Καρυωτάκης δεν έχει καμία απολύτως πίστη, ούτε επίγεια ούτε μεταφυσική. Εξ ου και ο πλήρης, ο απελπισμένος νιχιλισμός του....Για τους απελπισμένους μια μόνον λύτρωση υπάρχει, μια μόνον κατάσταση ανεκτή: ο θάνατος...Είναι τόσο έμφυτο και βαθύ το τραγικό αυτό αίσθημα στον Καρυωτάκη, ώστε νομίζεις ότι η μόνη πραγματικότης γι' αυτόν είναι η στιγμή του θανάτου, το μόνο γεγονός στο οποίο συνοψίζεται όλη η ζωή, ο θάνατος.*»

Μια περιδιάβαση στους τίτλους των ποιημάτων της τελευταίας συλλογής του δείχνει πως παρέμεινε εγκλωβισμένος στα ίδια ερωτήματα και σε παρόμοιου τύπου αντιπαράθεσεις με ζητήματα που τον απασχόλησαν από τα πρώτα κιόλας ποιήματα του, μόνο που αλλάζει πια ο τόνος και η ένταση με την οποία τοποθετείται απέναντι τους. Στο *Ελεγεία και Σάτιρες* δίνονται απαντήσεις, δεν μένουν περιθώρια για υπαναχωρήσεις και, όταν γίνεται αυτό, δεν κρατάει παρά μόνον στο βαθμό που επιβεβαιώνει, ακριβώς, απόψεις που θα κυριαρχήσουν

στο τέλος, έτσι ώστε να προκύπτει μια βιοθεωρία ανθεκτική και απολύτως συγκεκριμένη ως μια πρόταση άρνησης της ζωής. Στις *Σάτιρες* μάλιστα προχωράει ένα βήμα πιο πέρα περνάει σε μια μορφή πολεμικής όσον αφορά την ισχύ αυτής του της βιοθεωρίας.

Κατάλογος ποιημάτων(τίτλων) σε *Ελεγεία και Σάτιρες*:

Πρώτη σειρά (Ελεγεία: 21) : Υστεροφημία, Το τελευταίο ταξίδι, Όλα τα πράγματα...,Τι νέοι που φτάσαμεν εδώ, Επιστροφή, Φύγε, η καρδιά μου νοσταλγεί, Δέντρα, Χωρίς τίτλο, Αγάπες, Ένα ξερό δαφνόφυλλο, Κριτική, Παιδικό, Θέλω να φύγω πια..., Βράδυ.

Δεύτερη σειρά (Ελεγεία: 13) : Ω Βενετία...., Ηλύσια, Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα, Ωδή σε ένα παιδάκι, Ιστορία, Είμαστε κάτι..., Ποια θέληση θεού, Ανδρείκελα, Τι να σου πω φθινόπωρο..., Τάφοι, Επίκλησις, Όταν άνθη εδένατε..., Φθορά.

Ηρωική τριλογία (3): Διάκος, Κανάρης, Βυγον.

Σάτιρες (16): Στο άγαλμα της ελευθερίας, Εις Ανδρέαν Κάλβον, Αποστροφή, Όλοι μαζί...,Δημόσιοι υπάλληλοι, Ο Μιχαλιός, Υποθήκαι, Ωχρά σπειροχαίτη, Δελφική εορτή, Επρόδωσαν την αρετή..., Η πεδιάς και το νεκροταφείον, Μικρή ασυμφωνία εις Α μείζον, Σταδιοδρομία, Εμβατήριο πένθιμο και κατακόρυφο, Ιδανικοί Αυτόχειρες, Δικαίωσις.

Το ποίημα *Υστεροφημία* είναι το πρώτο της συλλογής *Ελεγεία και Σάτιρες*, ο θάνατος του ποιητή αλλά και όλων είναι εδώ , δεδομένος: *Το θάνατό μας χρειάζεται η άμετρη γύρω φύση/ και τον ζητούν τα πορφυρά στόματα των ανθών.* Το τέλος δεν αντιπροσωπεύει για τον Καρυωτάκη παρά μια αναγκαιότητα, ένα αδιαπραγμάτευτο γεγονός για τον άνθρωπο, αζεπέραστο, καθώς, η ασημαντότητα του αντιπαρατίθεται με την *άμετρη γύρω φύση*. Μια φύση όμορφη με χρώματα και φως, δοσμένη με νεοσυμβολιστικό τρόπο από μέρους του, όπου η απουσία του ασημαντού ανθρώπου απ' αυτή δεν φαίνεται να καταγράφεται. Θα έλεγε κανείς, πως το θέμα θάνατος και η απελπισία που θα μπορούσε να προκαλεί, έχει κλείσει στο σημείο αυτό για τον ποιητή, έτσι, όπως παρουσιάζεται συμβιβασμένος με το αναπόφευκτο. Μοιρολάτρης και πεσιμιστής αποδέχεται το τέλος του σαν αποτέλεσμα μιας αυτόνομης υπερανθρώπινης και αυταρχικής δύναμης, που σε καμιά περίπτωση δεν εξυπηρετεί τον ίδιο. Για την ώρα, λοιπόν, προσπερνά το γεγονός του, αυτό που τον απασχολεί πιο πολύ και είναι το υπό συζήτηση θέμα του, αφορά στο τι θα μείνει μετά απ' αυτόν: *Μόνο μπορεί να μείνουνε κατόπι μας οι στίχοι/ δέκα μονάχα στίχοι μας να μείνουνε, καθώς/ τα περιστέρια που σκορπούν οι ναυαγοί στην τύχη,/ κι όταν φέρουν το μήνυμα δεν είναι πια καιρός.* Θα μείνει το έργο, *μπορεί να μείνουν οι στίχοι,* δεν είναι βέβαιο, μπορεί και να γίνει, *δέκα μονάχα στίχοι μας,* ελάχιστοι από αυτούς που γράφτηκαν, όσο για το μήνυμα που θα φέρνουν, αν καταφέρουν, να το φέρουν και όταν το φέρουν: *δεν είναι πια καιρός.* Ο θάνατος είναι αυτό που είναι, για το αν αξίζει, όμως, να ζει κανείς, είναι ένα ερώτημα που επικεντρώνεται στη ζωή και εδώ έρχεται να απαντήσει ο Καρυωτάκης με τους παραπάνω στίχους. Τα οφέλη είναι ελάχιστα και αβέβαια, όλη η ζωή και η δική του ως ποιητή δεν παρουσιάζεται παρά μόνον σαν μια προσφορά μηδαμινή, μια αμφίβολη, τυχαία και καταδικασμένη εκ των προτέρων προσπάθεια. Δεν είναι τόσο που υποτιμά τη ζωή, όσο το ότι δεν βρίσκει να έχει αυτή το νόημα που θα ήθελε. Αυτό που μπορεί ο ίδιος σαν ποιητής πάντα να κάνει, είναι να στείλει και να κληροδοτήσει κάποια μηνύματα, ο καιρός, όμως, είναι ενάντιος στις όποιες επιθυμίες και προθέσεις του, τον ξεπερνά.

Ο καιρός, οι καταστάσεις, τα χρόνια, το περιβάλλον του Καρυωτάκη είναι βασικά στοιχεία, αφετηρίες για την κατανόηση του έργου του. Η κοινωνική διάσταση δεν λείπει στο έργο του, δεν θα μπορούσε εξάλλου να λείπει, καθώς ο ποιητής δεν μένει ανεπηρέαστος από την εποχή του και την κοινωνία μέσα στην οποία ζει. Μπορεί, λοιπόν, να ξεκινά από το ατομικό του πάθος και την προσωπική του τραγωδία, την συναισθηματική του κατάσταση, όμως, την οξύνουν μέρα με την ημέρα διάφοροι παράγοντες εσωτερικοί αλλά και εξωτερικοί. Ο Καρυωτάκης δεν έζησε στο περιθώριο της εποχής του, αντίθετα, όπως γνωρίζουμε, βίωσε όλη την τραγικότητα της και τα αδιέξοδα της μέσα στο χώρο της δουλειάς του και όχι μόνον. Μένοντας στην *Υστεροφημία* χωρίς αμφιβολία, έχουμε μια σύνοψη της βιοθεωρίας του για το

θάνατο, αλλά και κάτι επιπλέον: το ότι στο ποίημα αυτό καθρεφτίζεται το γενικό βλέμμα του ποιητή προς τη ζωή από την οπτική γωνία, μάλιστα, του καιρού του. Ίσως, αυτό να μην φαίνεται τόσο καθαρά, εδώ, γιατί μέσα από την *Υστεροφημία* δεν μας δίνονται τουλάχιστον σε πρώτο πλάνο όλες εκείνες οι αρνητικές καταστάσεις που τον επηρέασαν όσο η δυνατότητα να αποκρυπτογραφήσουμε τους βασικούς λόγους που διαμόρφωσαν οριστικά τις αντιλήψεις του και τον έφεραν ως την ολοκληρωτική απογοήτευση Όλα είναι δεδομένα, όλα διευθετούνται ερήμην του ανθρώπου και η πιο ευγενής προσπάθεια του μένει χωρίς αντίκρυσμα, η μόνη αλήθεια ο θάνατος.

Ο κατά τη θεωρία πεισιθάνατος και ερασιθάνατος Καρυωτάκης, εξακολουθεί πάρα ταύτα να βλέπει τη ζωή να *διαβαίνει, πέρα στον ορίζοντα σειρήνα*, όπως θα δούμε στο: *Τι νέοι που φτάσαμεν εδώ....* Η ζωή είναι κάτι πολύτιμο και για αυτόν, της αναγνωρίζει την ακαταμάχητη έλξη και πολλά περισσότερα, το πρόβλημα είναι ότι αυτός αποκλείεται απ' αυτήν, καθώς, διαχωρίζει τον ίδιο και μαζί ολόκληρη τη γενιά του απ' όσους έχουν ή είχαν το προνόμιο να δοκιμάζουν τη γεύση της. Η απελπισία σε μια τέτοια προοπτική τον κυριεύει και για να μην τον παρασύρει ολότελα το ρεύμα, κάνει μια τελευταία προσπάθεια, να συγκρατηθεί: ανεβάζει την απελπισία στην περιωπή της βιοθεωρίας. Με έμβλημα του το θάνατο θέτει εαυτόν εκτός της ζωής, καθολικεύοντας την ατομική του περίπτωση, που γίνεται, εξαιτίας της ιστορικής στιγμής, αντιπροσωπευτική ολόκληρης της γενιάς του. Η βιοθεωρία του δεν εδράζεται, όπως θα μπορούσε να υποθέσει κανείς με μια πρώτη ματιά, σε μια ψυχοσύνθεση ασταθή, βγαίνει και μέσα από τα πράγματα. Το αίσθημα του αποκλεισμού από τη ζωή μετεξελίσσεται σε βεβαιότητα για αυτόν, καθώς προκύπτει ως συνέπεια αυταπόδεικτη αλλά και αναπόφευκτη μέσα από ότι τον περικλείει και από ότι αποτελεί το περιβάλλον του, ένα περιβάλλον που διαψεύδει την όποια προσπάθεια του. Για αυτό και η αναζήτηση μέσα στην ποίηση του των καταστάσεων και όσων άλλων αφορμών διαμορφώνουν και οξύνουν την απελπισία του παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον όσο και η μελέτη των ιδεών του. Συμβαίνει πάντως κάτι το παράξενο, ενώ ο ίδιος βάζει στο κέντρο της βιοθεωρίας του το θάνατο, η σημασία κι η αξία της προσφοράς του οφείλεται αντίθετα στις καταστάσεις ζωής που αντανακλά κατά την πορεία του προς το μοιραίο τέρμα. Η εποχή του, λοιπόν, και η ζωή του, έτσι όπως επηρεάζεται και διαμορφώνεται απ' αυτήν φέρνει στον Καρυωτάκη και τους σύγχρονους του νέους *θάνατο καθημερινό θάνατο και χολή μόνο...* στο *Τι νέοι που φτάσαμεν εδώ...* Ο ποιητής και οι σύγχρονοι του *δώθε απ' τ' όνειρο και κείθε απ' τη γη*. Με τον τελευταίο φίλο να έχει απομακρυνθεί, μονάχος, με άρρωστο κορμί και με τη φωνή του να χάνεται αναρωτιέται ο Καρυωτάκης με τρόπο τραγικό ... *τι να 'χουμε, τι να 'χω,/που σβήνουμε όλοι, φεύγουμε' έτσι νέοι, σχεδόν παιδιά.*

Βέβαια, δεν πρέπει να υποτιμάται, η απελπισία του που πηγάζει σίγουρα από την ίδια την ψυχοσύνθεση του και τον ψυχολογικό του διχασμό, κάτι που τον φέρνει σε αδιάκοπη εσωτερική σύγκρουση. Ο Καρυωτάκης είναι ένας αδιάλλακτος, με ρομαντική νοοτροπία και ανατροφή, που αγωνίζεται να σπάσει τους φραγμούς της καθημερινότητας για να τα καταφέρει αδέσμευτος να αποκτήσει την ελεύθερη κίνηση του. Αυτό δεν είναι εύκολο και δεν προσκρούει μόνο στην ψυχοσύνθεση του και στο ότι έχουμε να κάνουμε επιπλέον μια φύση ανικανοποίητη και διεκδικητική. Κατά τον Τ. Άγρα *«τον κατατρώγει η απουσία των ωραίων πραγμάτων, η απουσία των σπανίων πραγμάτων, η απουσία των μεγάλων πραγμάτων η απουσία –έστω-των τραγικών. ..είναι ρομαντικός. Φαντάσθηκε την αλήθεια, την ομορφιά την καθαυτό πραγματικότητα έξω από τη ζωή. Αφηρημένην.»* Δεν τη φαντάστηκε μόνο, επιμένει να την αναζητεί σαν ένας εραστής του απόλυτου. Όπως οι περισσότεροι σύγχρονοι του είναι και αυτός ένας κυνηγός των μεγάλων συγκινήσεων, αλλά συγκινήσεων πολύ εύθραυστων και φευγαλέων που απογοητεύουνε θανάσιμα με το ξέφτισμα τους, όταν η σύγκρουση με τα πράγματα γίνεται αναπόφευκτη. Για αυτό και η πραγματικότητα τον τιμωρεί χτυπώντας σκληρά την αδιαλλαξία του επιβάλλοντας τον κόσμο της και η διάψευση τον κάνει να βλέπει

τα πάντα πιο ασήμαντα, τα οποία αρχίζουν να περνάνε και στην ποίηση του απογυμνωμένα από την αίγλη τους χωρίς καμιά ωραιοποίηση.

Τα δυο ποιήματα, στα οποία αναφερθήκαμε, ανήκουν στον πρώτο κύκλο (πρώτη σειρά) ποιημάτων της Ελεγείας σε αντίθεση με το ποίημα *ανδρείκελα*, ένα από τα πιο ολοκληρωμένα και τα πιο ακραία σε απαισιοδοξία δείγματα της ποίησης του Καρυωτάκη. Η απογοήτευση γενικεύεται εδώ, γίνεται πεποίθηση ζωής, καθολική αντίληψη περί του κόσμου κι απλώνει τη σκιά της πάνω σε όλη την ανθρώπινη μοίρα. Ο ποιητής ακυρώνει την παρουσία του ανθρώπου επί της γης στους δυο πρώτους κιόλας στίχους του ποιήματος, *Σα να μην ήρθαμε ποτέ σ' αυτήν εδώ τη γη, / σα να μένουμε ακόμη στην ανυπαρξία*, διαγράφει την όποια προσπάθεια του, τα έργα του, τον πολιτισμό του τον ίδιο. Στο ποίημα η ύπαρξη του ανθρώπου επιβεβαιωμένη με μια ύπαρξη που έχει θέση μόνο στον κόσμο της φαντασίας και όχι της πραγματικότητας τελικά καταλήγει να γίνεται ανυπαρξία. Σ' αυτόν τον αφηρημένο χώρο της κατασκευασμένης από τον ίδιο ανυπαρξίας ο Καρυωτάκης έχει φτάσει ζωντανός. Ο συναισθηματικός χρωματισμός των πραγμάτων, χωρίς εκείνος να το συνειδητοποιεί, γίνεται πάρα ταύτα υπαρξιακό, η άρνηση της πραγματικότητας εξάλλου δεν ακυρώνει την ύπαρξη της, δεν παύει αυτή να υπάρχει. Ασυναίσθητα προχωρεί μόνος του στα τυφλά ως την περιοχή του είναι και του μη είναι πριν η περιοχή αυτή γίνει κοινός τόπος για την υπαρξιακή σκέψη και τη μεταπολεμική ποίηση. Πρόκειται για ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία της ποίησης του που τον φέρνει κοντύτερα στην εποχή μας και του επιτρέπει να κοιτάζει με ανανεωμένη όραση και με τρόπο διαφορετικό από άλλους σύγχρονους και παλαιότερους του. Γιατί μπορεί να μην έχει μεταφυσική πίστη, καθώς έχει χαθεί κάθε πίστη του έχει όμως δυνάμει πρόβλημα υπαρξιακό, με το να αντιπαραβάλλεται μαζί του. Ζητούμενο του είναι τα έσχατα όρια καθώς επιμένει να φτάσει στο βυθό της αβύσσου πηδώντας κατά κάποιο τρόπο στο σύγχρονο χώρο του παράλογου και του αντιλογικού, βασανιζόμενος και σκεπτόμενος. Η απορία του καθώς στηρίζεται στην ανάγκη του να ισορροπήσει εσωτερικά αποδεχόμενος την ύπαρξη του εκφράζεται με τραγικό τρόπο στο τελευταίο τετράστιχο του ποιήματος. *Πέρασαν τόσα χρόνια, πέρασε ο καιρός./Ω! κι αν δεν ήταν η βαθιά λύπη στο σώμα,/ ω! κι αν δεν ήταν στην ψυχή ο πραγματικός/πόνος μας, για να λέει ότι υπάρχουμε ακόμα...*

Κατά τον Κ. Στεργιόπουλο έγκριτο σχολιαστή του

Καρυωτάκη η τρίτη και τελευταία του ποιητική συλλογή του *Ελεγεία και Σάτιρες* (1927) αποτελεί την μετάβαση του ποιητή από τον ρομαντισμό στον ρεαλισμό, αναφέρει χαρακτηριστικά: «*Δύο είναι τελικά οι όψεις του έργου του Καρυωτάκη, κι από την άποψη της ουσίας κι από την άποψη της μορφής: η ρομαντική κι η ρεαλιστική, οι ελεγείες και οι σάτιρες, η ροπή προς το αφηρημένο και η εισβολή του πραγματικού στον αφηρημένο κόσμο του. Ανάμεσα, ωστόσο, στις δυο τούτες όψεις στέκει η συναισθηματική του βάση, η βαθιά του αισθαντικότητα, μόνιμα ταραγμένη και διακυμαινόμενη. Αυτή γεφυρώνει την απόσταση από το ρομαντισμό του ως το ρεαλισμό του και δέχεται τον αντίτυπο από τον αδιάκοπο ψυχολογικό του κλυδωνισμό και τις αντιφάσεις του. Η συναισθηματική βάση αντιπροσωπεύει ό,τι συμπαγέστερο και στερεότερο διαθέτει: το ίδιο το εγώ του και την προσωπική του στάση απέναντι στον κόσμο, και μέσα απ' το συναισθηματικό υπόβαθρο βγαίνει και το ιδεολογικό του περιεχόμενο, η έκφραση δηλαδή της απελπισίας του, διαφοροποιημένη σε στάση ζωής.*» Δίπλα στον ρομαντισμό λοιπόν του ποιητή έχουμε τον ρεαλισμό του, μια

πλευρά του εγώ του που βγαίνει μέσα από την απελπισία ύστερα από την προσγείωση και το μάθημα της πραγματικότητας, για να τον οδηγήσει στις *Σάτιρες*. Γιατί οι *Σάτιρες* του δεν είναι στην ουσία τους κάτι εντελώς αντίθετο απ' τα *Ελεγεία*. Κατά βάθος αποτελούν την άλλη όψη της απελπισίας του: την τελειωτική επιδείνωση της. Κι αν τα *Ελεγεία* προβάλλουν πιο πολύ τη ρομαντική οι *Σάτιρες* εκφράζουν τη ρεαλιστική πλευρά του, ενισχυμένη τώρα απ' τη διαψευσμένη ρομαντική. Η καρυωτακική σάτιρα βγαίνει ολόκληρη από μια διάψευση. Δεν είναι απλή σάτιρα, είναι κλαυσίγελως και σαρκασμός. Η ίδια η δριμύτητα του σαρκασμού του μας δίνει το μέτρο της πληγωμένης ευαισθησίας του. Φτάνει να δούμε τι σάρκασε για να ξέρουμε τι αγάπησε, τι φαντάστηκε, με ποια ιδανικά ξεκίνησε και πόσο πληγώθηκε. Όλος αυτός ο καγχασμός και η σαρκαστική οξύτητα δεν προέρχεται, σε τελευταία ανάλυση παρά απ' το ζωικό του ένστικτο, τη στραγγαλισμένη του λαχτάρα της ζωής, σε ένα κόσμο που δεν ήταν πλασμένος, αποδεκτός για αυτόν.

Ένα από τα πλέον γνωστά ποιήματα του δεύτερου μέρους (*Σάτιρες*) της συλλογής «*Ελεγεία και Σάτιρες*», σαρκαστικό στη φύση του, είναι η «*Αισιοδοξία*». Εκφράζει εν μέρει την απαισιοδοξία και το δισταγμό του ποιητή για ένα νέο ατομικό και συλλογικό ξεκίνημα, προκαλώντας έτσι μιαν έντονη αντίθεση ανάμεσα στον τίτλο και το περιεχόμενο του. Το ποίημα έχει να κάνει κάθε άλλο παρά με την αισιοδοξία. Η θεματική του Καρυωτάκη έχει μετατοπιστεί εδώ, σε σχέση με τα «*Ελεγεία*». Ξεκινώντας από τις μηδενιστικές τάσεις της ανθρώπινης ματαιότητας, προϊόν δικής του επίγνωσης και βιωματικής εμπειρίας, ο ποιητής σαρκάζει τις καθιερωμένες αξίες μιας εποχής που έχει έντονα στιγματιστεί από τις επιπτώσεις της κατάρρευσης του μεγαλοϊδεατισμού. Ο ποιητής, από τις διώξεις που υπέστη εξαιτίας της συνδικαλιστικής του δράσης, έζησε σε αρκετές πόλεις της ελληνικής επαρχίας κατά τον Μεσοπόλεμο και είχε την ευκαιρία να δει εκ του σύνεγγυς έναν υποκριτικό τρόπο ζωής σε όλο του το μεγαλείο. Αυτή η σάτιρα μιας υποκριτικής κοινωνίας κατακλυσμένης από κανόνες μιας «*δήθεν*» ορθής συμπεριφοράς, γίνεται πολύ έντεχνα από τον Καρυωτάκη. Στους στίχους του καυτηριάζει την τάση της κοινωνίας να κριτικάρει κάθε αντισυμβατική συμπεριφορά, ενώ του γίνεται, επίσης, αντιληπτό πως οι ασφυκτικοί ηθικοί κανόνες της κοινωνίας οδηγούν αναγκαστικά σε υποκριτικές συμπεριφορές. Στη συνέχεια η διακωμώδηση επικεντρώνεται στον καθωσπρεπισμό που διέπει ακόμη και τις ενδυματολογικές προτιμήσεις. Εν τέλει ο ποιητής καταλήγει στο σαρκασμό εκείνων που νομίζουν ότι, ως «*νέοι Σταυροφόροι*», έχουν να επιτελέσουν κάποιο έργο σημαντικό. Σε αυτούς τους στίχους πιθανώς ο ποιητής αναφέρεται στους ποιητές, τους οποίους βλέπει αποκομμένους από τις κοινωνικές αλλαγές της εποχής του. Ειδικά αν λάβουμε υπό όψιν μας και τους στίχους της τελευταίας στροφής, το ποίημα γίνεται «*ποίημα ποιητικής*», καθώς περιγράφει την υποθετική δύναμη της ποίησης να ξεσηκώσει τους «*πυρρούς δαίμονες*» που κοχλάζουν στα έγκατα της ζωής για να διασκεδάσει τους ανθρώπους. Ωστόσο, είναι διάχυτη σε όλο το ποίημα η αίσθηση του ανικανοποίητου και της παρακμής μιας κοινωνίας που αναζητά να ανακαλύψει εκ νέου τον εαυτό της μετά τα αλλεπάλληλα χτυπήματα και το γκρέμισμα των ψευτοϊδανικών της. Η διαρκής αλληλοδιαδοχή των αντιθέσεων τοποθετεί το ποίημα στον κεντρικό πυρήνα της θεματικής του Καρυωτάκη, καθώς στους στίχους του είναι εμφανές το κνήγι του ιδανικού και η αποτυχία, ο πόθος και η απάτη, η πλάνη και η απογοήτευση, η ζωή και ο θάνατος.

Κοντά στην τελική απόφαση:

Εμβατήριο Πένθιμο και Κατακόρυφο

Στο ταβάνι βλέπω τους γύψους.

Μαϊάνδροι στο χορό τους με τραβάνε.

Η ευτυχία μου, σκέπτομαι, θα 'ναι

ζήτημα ύψους.

Σύμβολα ζωής υπερτέρας,
ρόδα αναλλοίωτα, μετουσιωμένα,
λευκές άκανθες ολόγυρα σ' ένα
Αμάλθειο κέρασ.

(Ταπεινή τέχνη χωρίς ύφος,
πόσο αργά δέχομαι το δίδαγμα σου!)
Όνειρο ανάγλυφο, θα 'ρθω κοντά σου
κατακορύφως.

Οι ορίζοντες θα μ' έχουν πνίξει.
Σ' όλα τα κλίματα, σ' όλα τα πλάτη,
αγώνες για το ψωμί και το αλάτι,
έρωτες, πλήξη.

Α! πρέπει τώρα να φορέσω
τ' ωραίο εκείνο γύψινο στεφάνι.
Έτσι, με πλαίσιο γύρω το ταβάνι,
πολύ θ' αρέσω.

Ο Καρυωτάκης πηγαίνει εδώ και καιρό προς την απελπισία όλος μαζί. Σπρώχνοντας την στα έσχατα όρια, βρίσκει την ενότητα του στην άρνηση, αφού δεν μπόρεσε να τη βρει στην κατάφαση. Δημιουργώντας το χώρο της ανυπαρξίας του κατασκευάζει το χώρο της ενότητας του μπαίνει ολόκληρος μέσα σ' αυτήν την κάνει πεποίθηση. Δεν έχει ψευδαισθήσεις, δεν καταδέχεται συμβιβασμούς. Γίνεται παρανάλωμα μιας απιστίας που ο ίδιος έβαλε στη θέση της πίστης και προχωρεί ολοένα προς την περιοχή απ' όπου αρχίζει το ψύχος του μηδενός, ώσπου χάνει τον κόσμο από τα μάτια του κι απομένει μόνος. Στην αρχή, βέβαια, η δυστυχία του είναι η δυστυχία του *ρομαντικώς ζην*, ύστερα από ένα σημείο όμως η συναισθηματική του βάση διαφοροποιείται σε υπαρξιακή αίσθηση σε πόνο του *υπάρχειν*. Και, εδώ στα πλαίσια του *υπάρχειν* και μιας ανεπιθύμητης πραγματικότητας σε πλήρη εξέλιξη το αντιλογικό και το παράλογο να μάχεται το λογικό, μέχρι που το βλέπουμε να επικρατεί και να διατρέχει τα ποιήματα και ιδίως τα πεζά της τελευταίας περιόδου. Σε αρκετά από αυτά ενώ από τη μια η ποίηση του γίνεται λόγος με αποστροφές με κραυγές και πεισιθάνατη μεγαληγορία από την άλλη φτάνει στο σπάσιμο του λογικού συνειρμού προαναγγέλλοντας τη «νέα ποίηση».

Πανεπιστήμιο Brno

Χειμερινό Εξάμηνο 2010

Ερμηνευτικό σεμινάριο: η γενιά του '20

30- 03 - 2010

A. Καρυωτάκης και «Καρυωτακισμός

1. Ορισμός: Καρυωτακισμός

2. Όψεις της κριτικής

M. Σαχτούρης «ο Καρυωτάκης»

Νάσος Βαγενάς: «Ένας ορθοπολιτικός μύθος»

Χ. Λιοντάκης: «Κάθαρσις»

B. Ο Καρυωτάκης και η αριστερά

Γ. Να εντοπισθούν στο ποίημα *Πρέβεζα* τα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής και της μοντέρνας ποιητικής έκφρασης.

Πρέβεζα (το ποίημα)

1. Η ταυτότητα του ποιήματος:

2. Περιεχόμενο:

3. Χαρακτηριστικά της ποιητικής έκφρασης του Καρυωτάκη:

Ε. Τα βασικότερα χαρακτηριστικά της μοντέρνας ποίησης:

Βιβλιογραφία

Χ. Ντουνιά: Κ. Γ. Καρυωτάκης, 2000

Ν. Βαγενάς : «Η Γενιά του '30» εναντίον του Καρυωτάκη, εφημ. Το Βήμα (30/01/2005)

Ν. Βαγενάς: Πολιτική και μη πολιτική ποίηση, εφημ. Το Βήμα (11/07/2004)

Ν. Βαγενάς: Η παραμόρφωση του Καρυωτάκη, εφημ. Το Βήμα (16/05/2004)

Πανεπιστήμιο Βrno

Χειμερινό Εξάμηνο 2010

Ερμηνευτικό σεμινάριο: η γενιά του '20

30– 03 – 2010

A. Καρυωτάκης και «Καρυωτακισμός

1. Ορισμός

Με τον όρο **Καρυωτακισμός** αναφερόμαστε στο κλίμα της ποίησης της γενιάς του '20, όταν μετά το τέλος του Καρυωτάκη πολλοί ήταν εκείνοι που μιμήθηκαν την ποιητική του στάση: τη μελαγχολία, το σκεπτικισμό, το υπαρξιακό αδιέξοδο, το αίσθημα του ανικανοποίητου και

της παρακμής. Σχέσεις ποιοτικού χαρακτήρα και επιδράσεις από την ποίηση του Καρυωτάκη εντοπίζονται σε αρκετούς σύγχρονους του αλλά και μεταγενέστερους ποιητές: από τον Γ. Κοτζιούλα και τους υπερρεαλιστές ποιητές της γενιάς του 1930, ως τον Σκαρίμπα, τους Κύπριους ποιητές της περιόδου 1930-1960 και τους ποιητές της γενιάς του 1970.

2. Όψεις της κριτικής

Το διώνυμο (καρυωτακική) ποίηση και (εθελούσιος) θάνατος ήταν και εξακολουθεί να είναι η ρίζα του φαινομένου που ως σήμερα το ονομάζουμε καρυωτακισμό, όχι πια, με τη σημασία του πρώτου, ιστορικά μαρτυρημένου «καρυωτακισμού», εκείνου της μιμητικής αντιγραφής της καρυωτακικής ποίησης που ξέσπασε ως βραχύβια μόδα τα χρόνια που ακολούθησαν (1928-1935) την περίφημη πράξη θανάτου, αλλά με την έννοια, ότι ο ποιητής και άνθρωπος Καρυωτάκης, το ποιητικό πρόσωπο και το μυθοποιημένο προσωπείο, άρρηκτα συνδεδεμένα, παραμένουν παρόντα ή / και δρώντα στο προσκήνιο της φιλολογίας, της κριτικής και της ποίησης, εδώ και εβδομήντα χρόνια και ιδίως τις τρεις τελευταίες δεκαετίες.

Μ. Σαχτούρης «ο Καρυωτάκης»:

Για το Μ. Σαχτούρη ο καρυωτακισμός σήμερα (1988) δεν σημαίνει τίποτα. Και τότε γύρω στα 1930, όταν πρωτοδιατυπώθηκε, δεν ήταν παρά μια άτυχη λέξη προερχόμενη από την παρεξήγηση, ότι ο Καρυωτάκης ήταν τάχα μισάνθρωπος, πεισιθανάτιος κ.λ.π.. «*Ο Καρυωτάκης*», λοιπόν, κατά τον ίδιο «*δεν ήταν τίποτε από όλα αυτά. Ήταν απλώς επαναστατημένος ενάντια στην Ελλάδα του 1928 με τους λασπωμένους δρόμους το χειμώνα, τη σκόνη το καλοκαίρι, με το χαμηλό επίπεδο ζωής, τη δυστυχία των δημοσίων υπαλλήλων που τους έκανε οκνηρούς και αδιάφορους, ριζωμένους στις καρέκλες τους με τους ατέλειωτους καφέδες. Και ήταν ακόμα παρεξηγημένος από όλους τους συγχρόνους του. Ο Καρυωτάκης δεν ήταν μικρό ποιητής, ήταν μεγάλος ποιητής, όπως τον βλέπει τώρα η νέα γενιά κι, όπως άλλαξαν γνώμη περί το τέλος της ζωής τους και τον είδαν μεγάλο οι άλλοτε αρνητές του, όπως ο Εμπειρικός και ο Εγγονόπουλος. Ο πρώτος, μάλιστα, σε τελευταίο ποίημα του τον αποκαλεί, «μεγάλο»: «Είναι μεγάλος ποιητής ο Κώστας Καρυωτάκης». Όσο για το Σεφέρη, δύσκολα κρυβόταν η εκτίμηση του».*

Νάσος Βαγενάς: «Ένας ορθοπολιτικός μύθος» (εφημ. Το Βήμα: 21/2/ 2010)

Μια δυνατότητα κατανόησης του καρυωτακισμού από μέρους της λογοτεχνικής κυρίως κριτικής θα μπορούσε να αφορά στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίστηκε το έργο του ποιητή από τον Ανδρέα Καραντώνη. Ο κορυφαίος αυτός λογοτεχνικός κριτικός βρίσκεται σήμερα υπό αμφισβήτηση κατά τον Ν. Βαγενά εξαιτίας μιας ορθοπολιτικής κριτικής η οποία προβάλλει δυο βασικές θέσεις προκειμένου να στηρίξει μια πολεμική εναντίον του. Η πρώτη έχει να κάνει με την υποτιθέμενη συντηρητικότητα της ποιητικής γενιάς του '30, την οποία δεν ανέδειξε ο Καραντώνης και η δεύτερη με μια πιο συγκεκριμένη κατηγορία αυτή τη φορά εναντίον της γενιάς του '30, την υποτιθέμενη αρνητική στάση της προς την ποίηση του Καρυωτάκη. Η εν λόγω ορθοπολιτική κριτική έχει ανακαλύψει έναν πολιτικό, αριστερής κατεύθυνσης στο πρόσωπο του Καρυωτάκη φτάνοντας στο σημείο να τον χαρακτηρίζει «*κριτική συνείδηση της Αριστεράς*». Θεωρώντας ο Βαγενάς, ακριβώς, αυτό το χαρακτηρισμό ως αποτέλεσμα ιδεολογικής παρανόησης βαριάς μορφής, προχωράει πιο πέρα και μιλάει για ιδεολογική ευρύτερα παρανόηση των κειμένων της γενιάς του '30. Ένα από τα κύρια θύματα αυτής της κατάστασης είναι τα κείμενα του Καραντώνη για τον Καρυωτάκη, τα οποία οι εν λόγω κριτικοί τα διαβάζουν μέσα από την μεμονωμένη ανάγνωση του πασίγνωστου άρθρου του Καραντώνη «*Η επίδραση του Καρυωτάκη στους νέους*» (1935), με το οποίο επικρίνεται σφοδρά ο καρυωτακισμός, η δουλική και άστοχη μίμηση του Καρυωτάκη από πολλούς νέους ποιητές της εποχής.

Με μια προσεκτικότερη, ωστόσο, ανάγνωση μπορεί κανείς να διακρίνει ότι ο στόχος αυτού του κειμένου δεν είναι η επίκριση της ίδιας της ποίησης του Καρυωτάκη, άλλωστε ο Καραντώνης ήταν από τους πρώτους που αντιλήφθηκαν την αξία της ποίησης του Καρυωτάκη, την οποία δεν έπαψε να εγκωμιάζει επί τέσσερις δεκαετίες, ήδη από την εποχή που η ποίηση αυτή ήταν αντικείμενο αμφισβήτησης. Για τον Καραντώνη ο Καρυωτάκης είναι ένας σταθμός στη νεοελληνική ποίηση, ο τελευταίος, το 1930, σε «ένα μωσαικό από στιχουργικά πρότυπα: Ερωτόκριτος, Δημοτικό τραγούδι, Σολωμός, Παλαμάς, Σικελιανός, Καρυωτάκης», είναι, επίσης, ένας ποιητής που «η αισθητική του», μαζί με εκείνη «του Καβάφη και του Σεφέρη δημιουργεί μια στάθμη γούστου που πρέπει να είναι γνώμονας της κριτικής εκτίμησης των ποιητικών έργων» (1936) και τριάντα χρόνια αργότερα το 1969: «ο Καρυωτάκης κρατά μια θέση μοναδικότητας μέσα στην κατηγορία αυτών των συνταρακτικών τύπων που τους έχουν χαρακτηρίσει στη Γαλλία «καταραμένους ποιητές»».

Ο Καραντώνης, πράγματι, χαρακτηρίζει τον Καρυωτάκη κορυφαίο ποιητή της γενιάς του, ήδη, από το 1930, σε μιαν εποχή που ο Άγρας δεν είναι βέβαιος γι' αυτό και που πιστεύει ακόμη ότι «μεταξύ των ποιητών της γενιάς του ο Καρυωτάκης κατέλαβε μίαν των πρωτευουσών θέσεων» (1930). Και βέβαια είναι ο Καραντώνης αυτός που το 1935 θα δημοσιεύσει ολόκληρη στο περιοδικό που διευθύνει, στα *Νέα Γράμματα*, τη γραμμένη το 1933 μελέτη το Άγρα για τον Καρυωτάκη, στην οποία ο Άγρας αναγνωρίζει τελικά τα πρωτεία του Καρυωτάκη («μας εξεπέρασεν όλους»), συμφωνεί δηλαδή με την εκτίμηση του κατά έντεκα χρόνια νεότερου του Καραντώνη. Και, ακόμη, ο ίδιος θα γράψει: «Για το έργο του Καρυωτάκη δεν είπα ακόμη η κριτική την τελευταία της λέξη. Ο Καρυωτάκης υψώνεται, χωρίς αμφιβολία, πάνω απ' όλους τους νέους μας ποιητές που φανήκανε τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, γιατί το έργο του στεριώνεται πρώτα απ' όλα σε μια συνειδητή φιλοσοφική βάση και διαπνέεται από μιαν ειλικρίνεια και μια πίστη, γιατί στο έργο του ξεχωρίζεις μια ζεκάθαρη, λαγαρισμένη προσωπικότητα» (1930).

X. Λιοντάκης: «Κάθαρσις» (απόσπασμα)

Εξήντα χρόνια από την αυτοκτονία του Κ.Γ. Καρυωτάκη, και μόλις που αρχίζουν να ξεθωριάζουν τα επίθετα που κάλυψαν το πρόσωπο και το έργο του ποιητή. Αν η πραγματικότητα τον ενοχλούσε τόσο πολύ, όσο ζούσε, εύκολα μπορεί κανείς να φανταστεί πόσο θα τον ενοχλούσε η μεταθανάτια εκδοχή του βίου του ή μάλλον οι πολλές εκδοχές, που σχεδόν όλες παρουσιάζουν τον ίδιο ως σύμβολο «δυστυχίας» και την εποχή του κατεξοχήν παρακμιακή και αντιπονητική.

Ιδιαίτερα με το κλίμα εκείνης της εποχής ασχολήθηκαν πολλοί μελετητές, ερευνώντας το ο καθένας από τη δική του σκοπιά, για να καταλήξουν σχεδόν όλοι στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για αρρωστημένο, απαισιόδοξο και αντιπονητικό. Οι εξηγήσεις είναι ανάλογες με την οπτική και τη μέθοδο που χρησιμοποιεί ο καθένας τους. Τα συμπεράσματά τους, όμως, έχουν ένα κοινό λάθος: προσπαθούν να ερμηνεύσουν το ποιητικό κλίμα ερήμην της ποίησης. Ειδικότερα:

α) δέχονται ότι υπάρχουν ποιητικές και αντιπονητικές εποχές

β) δεν μας εξηγούν, πως, ακριβώς, γίνεται την ίδια εποχή στην Ελλάδα αλλά και στην αλλοδαπή να γράφονται ιδιαίτερα αισιόδοξα ποιήματα

γ) δεν επικεντρώνουν την έρευνα τους στην κρίση της ποιητικής γραφής και στις προσπάθειες -επιτυχημένες ή μη - για την ανανέωση της αλλά στην κοινωνική κρίση και τους παραμέτρους της

και **δ)** δεν εξετάζουν το ενδεχόμενο να είναι ηθελημένο το «αρρωστημένο» ποιητικό κλίμα της εποχής.

Το θέμα παραμένει ανοιχτό. Περιορίζομαι να παραθέσω ένα μικρό αλλά ιδιαίτερα χαρακτηριστικό ενός από τους κορυφαίους θεωρητικούς εκπροσώπους του Μεσοπολέμου, του Τ. Άγρα, που δημοσιεύθηκε το 1920 στο περιοδικό *Μούσα*: «Εμπουχίσαμε πια από την

ποίηση της υγείας. Θέλουμε να δοκιμάσει η αισθητική μας γεύση κάποια τροφή πιο ερεθιστική, πιο παράξενη, αλλά συγχρόνως πιο γνήσια, πιο αληθινή. Να 'ρθεις σιμότερα προς τη ζωή, θα πει να 'ρθεις σιμότερα προς την αρρώστια». Ωστόσο οι κάθε είδους προσεγγίσεις στο φαινόμενο Καρυωτάκη και την εποχή του (κοινωνιολογικές, ιστορικές, πολιτικοοικονομικές, ψυχαναλυτικές, στρουκτουραλιστικές) συνεχίζονται, διαιωνίζοντας την παρεξήγηση. Καιρός, λοιπόν, οι μελετητές, οι κριτικοί και οι αναγνώστες να στραφούν και ν' ανακαλύψουν το σώμα της ποιητικής γραφής του Καρυωτάκη, και ν' αφήσουν τον ποιητή ν' αναρχείται από τις αισθήσεις του, ακολουθώντας την εσωτερική του φωνή.

B) Ο Καρυωτάκης και η αριστερά

Με τον όρο **πολιτική ποίηση** κατά τον γνωστό κριτικό της λογοτεχνίας Ν. Βαγενά νοείται μια ποίηση πολιτική με την πραγματική σημασία του επιθέτου, όχι με εκείνη την ανοικονόμητη και νεφελώδη έννοια που θεωρεί κάθε ενέργεια του ανθρώπου ενέργεια πολιτική, και αυτό γιατί αν όλα είναι πολιτικά, τίποτε δεν είναι στο τέλος πολιτικό. Οι ποικίλες ανταποκρίσεις της Αριστεράς προς το έργο του Καρυωτάκη κατά τον ίδιο έχουν μακρά ιστορία, όπως μακρά είναι και η ιστορία της μελέτης της πολιτικής διάστασης αυτού του έργου, ιστορία που τις δύο τελευταίες δεκαετίες διαδραματίζεται στην περιοχή του μύθου.

Ο πρώτος που διακρίνει πολιτική διάσταση σε στίχους του Καρυωτάκη είναι ο Τ. Άγρας το 1935 καθώς χαρακτηρίζει τέσσερα ποιήματα του τα: «*Ο Μιχαλιός*», «*Εις Ανδρέαν Κάλβον*», «*Στο Αγαλμα της Ελευθερίας, που φωτίζει τον κόσμο*» και «*Η πεδιάς και το νεκροταφείον*» ως ποιήματα «*πολιτικής σάτιρας*». Ως τότε η Αριστερά, περιγράφει τον Καρυωτάκη ως ποιητή της αστικής παρακμής, μόνο το 1928 ο Α. Χουρμούζιος θα παρατηρήσει ότι στα τρία από αυτά τα ποιήματα: «*Αποστροφή*», «*Δημόσιοι υπάλληλοι*» και «*Όλοι μαζί...*», ο ποιητής «*κοιτάζει τη ζωή με ανθρώπινο μάτι*». Την ίδια θέση θα κρατήσει η Αριστερά ως το 1955-56, όταν στην *Επιθεώρηση Τέχνης* θα διεξαχθεί η συζήτηση για τα «*φαινόμενα ακμής και παρακμής στη νεοελληνική ποίηση*». Εκεί θα διατυπωθεί για πρώτη φορά από τον Μ. Λαμπρίδη ότι ο Καβάφης και ο Καρυωτάκης «*..Εκφράζουν την παρακμή απέξω. Δεν ανήκουν ηθικά στην άρχουσα τάξη. Βρίσκονται αντιμέτωποι της*». Πρόκειται για άποψη που θα αντικρούσουν οι Μ. Αυγέρης, Μ. Μ. Παπαϊωάννου και Τ. Βουρνάς, που επιμένουν ότι ο Καρυωτάκης δεν αρνείται την τάξη του αλλά την εκφράζει ή την κρίνει από μέσα.

Ο Λαμπρίδης δεν συνδέει τον Καρυωτάκη με την Αριστερά, ωστόσο, η θέση του, όπως όλα δείχνουν, γίνεται η γραμματολογική βάση πάνω στην οποία θα οικοδομηθεί σταδιακά η εικόνα ενός αριστερού Καρυωτάκη. Τη βάση αυτή θα ενισχύσει το 1964 ο Βουρνάς, που, παρότι εξακολουθεί να πιστεύει ότι ο Καρυωτάκης κάνει κριτική της τάξης του «*μέσα από τα τείχη της*», ανακαλύπτει ότι «*από την ποίηση του βγαίνει ο ανθρωποκεντρικός - ουμανιστικός κλάδος της ποίησης μας, που προμηθεύεται το ποιητικό του υλικό από την πραγματικότητα του προοδευτικού μας κινήματος*». Ξεκινώντας απ' αυτήν την άποψη του Β. Λεοντάρης το 1973 θα υποστηρίξει ότι ο Καρυωτάκης είναι «*κοινωνικός ποιητής και συγχρόνως ποιητής της εσωτερικής περιπέτειας*», ενθαρρύνοντας την ιδέα ενός πολιτικού ποιητή Καρυωτάκη. Η ιδέα θα βρει ανταπόκριση από τον Τ. Πατρίκιο το 1979, ο οποίος δηλώνει ότι με τη σάτιρα του ο Καρυωτάκης γίνεται «*ο πρώτος ποιητής που εισάγει άμεσα την πολιτική, ακόμη και τη διεθνή, στη νεότερη ποίηση*».

Πρόκειται για μια άποψη που επαναλαμβάνεται άκριτα έκτοτε, η οποία θα πρέπει να ιδωθεί, σε σχέση με όλες εκείνες τις αιτίες που επέτρεψαν την υιοθέτηση της και που είναι άμεσα συνδεδεμένες με την πραγματικότητα που ισχύει αυτό το διάστημα στο χώρο της κριτικής της λογοτεχνίας. Την εποχή αυτή με την πορεία της αριστεροποίησης του Καρυωτάκη διασταυρώνεται ο Σεφέρης και η προσπάθεια όλων εκείνων που προσπαθούν να ελευθερωθούν από τη «*βαριά σκιά*» του, προτρέποντας στην ανεύρεση εθνοκεντρισμού στο έργο του και επαναφέροντας την παλαιότερη ιδέα των αριστερών του συντηρητικού Σεφέρη.

Η αναζήτηση ενός αντίπαλου δέους προς τον Σεφέρη θα οδηγήσει στον Καρυωτάκη, η εικόνα του οποίου θα αποκαθαρθεί από κάθε μη προοδευτικό στοιχείο και θα αποκτήσει τα χαρακτηριστικά ενός αριστερού ποιητή, τον οποίο «είχε θάψει» η γενιά του '30. Με απόψεις, ακριβώς, όπως «η γενιά του '30 φρόντισε για την εκτόπιση του Καρυωτάκη» (1999) ή «η γενιά των Σεφέρη - Θεοτοκά στάθηκε ο νεκροθάφτης του Καρυωτάκη» (2001) επιβιώνει και γίνεται αποδεκτός ο μύθος του αριστερού Καρυωτάκη.

Τις περισσότερες φορές οι διαπιστώσεις αυτές διατυπώνονται ως αυταπόδεικτες. Αλλά, και όταν συνοδεύονται από αποδεικτικά στοιχεία, ο υπονιασμένος αναγνώστης αντιλαμβάνεται ότι δεν είναι επαρκή, όπως στην περίπτωση των δυο λογοτεχνικών κριτικών του 1938 από τους Κ. Θ. Δημαρά και Γ. Θεοτοκά και του άρθρου του Α. Καραντώνη (1935). Σ' αυτό το τελευταίο, ειδικά, δεν επικρίνεται ο Καρυωτάκης αλλά ο άγονος καρυωτακισμός των μιμητών του, ο Καραντώνης εκθειάζει εδώ τον ποιητή ως «γνήσιο και ουσιαστικό». Από τους άλλους δύο επικριτές του Καρυωτάκη ο Δημαράς ανήκει μόνο βιολογικά στη γενιά του '30, ως προς τις αισθητικές του κατευθύνσεις περισσότερο τοποθετείται στην προηγούμενη γενιά, γι' αυτό και αποτελεί πραγματικό λάθος η συναρίθμηση του στη γενιά του '30. Ακόμη και σε αυτήν την περίπτωση, όμως, θα πρέπει να υπολογισθεί η θετική τοποθέτηση του στην Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (1949), όπου ο Καρυωτάκης χαρακτηρίζεται «κορυφαίος ποιητής» της γενιάς του, «μέσα στους στίχους του οποίου μιλούν οι καιροί του». Μένει μόνο η αρνητική κριτική του Θεοτοκά η οποία δεν αρκεί για να μπορεί να πει κανείς ότι η γενιά του '30 υπήρξε εχθρική προς τον Καρυωτάκη.

Για να στοιχειοθετηθεί μια κατηγορία, όμως, όπως η παραπάνω θα πρέπει όχι μόνο ο σημαντικότερος κριτικός της γενιάς, ο Καραντώνης, αλλά και οι κορυφαίοι ποιητές της να έχουν δείξει αντικαρυωτακικά αισθήματα, κάτι που, βέβαια, δεν συμβαίνει. Στον Σεφέρη υπάρχουν έξι αναφορές για τη σημασία του έργου του Καρυωτάκη, που όλες εκφράζουν το θαυμασμό του και αιτιολογούν τον χαρακτηρισμό που του αποδίδει ως «ποιητή με εξαιρετική ευαισθησία» και με «έργο που λογαριάζει ωσάν σταθμός στη λογοτεχνία μας» (1941). Ο Ελύτης, παρότι αισθάνεται τον κόσμο του Καρυωτάκη διαφορετικό από τον δικό του, αναγνωρίζει ότι ο Καρυωτάκης «ήταν, χωρίς αμφιβολία, μια καινούργια γλώσσα» (1974). Ο Ρίτσος θεωρεί τον Καρυωτάκη σπουδαίο ποιητή, που «θα ζει για πάντα» (1938). Ο Εγγονόπουλος τον συγκαταλέγει στους δασκάλους του (1976) και ο Εμπειρικός τον δοξολογεί χαρακτηρίζοντας τον «μεγάλο ποιητή» (1964). Το πλήθος των στοιχείων που έχει απωθήσει η κριτική στην επιθυμία της να οικοδομήσει την αντικαρυωτακική εικόνα της γενιάς του '30 και η ανάγνωση της επίκρισης του καρυωτακισμού ως επίκρισης κατά του Καρυωτάκη αξίζουν μεγαλύτερης σίγουρα προσοχής.

Πέρα από τις όποιες σκοπιμότητες τις παρανοήσεις και τις παραλήψεις που μπορεί να εντοπίσει κανείς στην επιχειρηματολογία που διατυπώθηκε, προκειμένου να παρουσιασθεί ο Καρυωτάκης ως πολιτικός ποιητής και, μάλιστα αριστερός, υπάρχει το ίδιο του το έργο, που μπορεί να μας πληροφορήσει σχετικά. Ο Καρυωτάκης δεν είναι πολιτικός ποιητής, όπως τον χαρακτηρίζει η κυρίαρχη κριτική αντίληψη σήμερα, για τον λόγο ότι τα ποιήματά του που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν πολιτικά είναι σε σύγκριση με τα μη πολιτικά ποιήματά του τόσο λίγα, ώστε να μην μπορούν να αιτιολογήσουν αυτόν τον χαρακτηρισμό. Αλλά και, ποιοτικά δεν είναι ανώτερα, ώστε να μπορούν να υπερκεράσουν την αίσθηση, που μας δίνουν τα μη πολιτικά ποιήματά του, τα οποία βρίσκονται στους αντίποδες της πολιτικής ποίησης. Από τα 122 λογοτεχνικά κείμενα (113 ποιήματα και 9 πεζογραφήματα) που έγραψε ο Καρυωτάκης, χωρίς τις μεταφράσεις, μόνο 5 θα μπορούσαν να θεωρηθούν πολιτικά, πάνω στα οποία και στηρίζει η κριτική τον χαρακτηρισμό του ως πολιτικού ποιητή: τα τέσσερα ποιήματα που είχε προσδιορίσει το 1935 ο Τ. Άγρας («Ο Μιχαλιός», «Εις Ανδρέαν Κάλβον», «Στο Άγαλμα της Ελευθερίας που φωτίζει τον κόσμο», «Η πεδιάς και το νεκροταφείον») και το πεζογράφημα «Κάθαρσις», που δημοσιεύτηκε το 1938. Από αυτά τα δύο: «Ο Μιχαλιός» (1919) και το «Κάθαρσις» (1928), θα μπορούσαν και να μη διαβαστούν ως τέτοια, ενώ το

«Στο Άγαλμα της Ελευθερίας που φωτίζει τον κόσμο» είναι λιγότερο πολιτικό απ' ό,τι πιστεύεται. Το πρώτο, αν το διαβάσουμε παράλληλα με τα γραμμένα την ίδια εποχή (1920) στον έργο της «Ηρωικής τριλογίας» και με το «Όταν άνθη εδένατε...», δύσκολα θα μπορούσαμε να το χαρακτηρίσουμε ποίημα αντιπολεμικό, ενώ το «Κάθαρσις» οι φαύλοι, τους οποίους ο αγανακτισμένος αφηγητής οραματίζεται, σε μια στιγμή έκρηξης, ότι θα σαρώσουν οι βασανισμένοι χωρικοί, είναι πρωτίστως οι καταπιεστές του ίδιου, το ποίημα, δηλαδή, είναι πολύ προσωπικό για να είναι αρκούτως πολιτικό.

Δίπλα σε αυτά τα 3 ή 4 ή 5 πολιτικά λογοτεχνήματα του Καρυωτάκη υπάρχουν τα 119 ή 118 ή 117 μη πολιτικά, ανάμεσα στα οποία και τα ποιήματα εκείνα που ορίζουν την ποιητική φυσιογνωμία του: τα ποιήματα που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν οντολογικά. Το ποιητικό επίτευγμα του Καρυωτάκη είναι ότι με τα ποιήματα αυτά, που είναι τα καλύτερα του, κατόρθωσε να μεταπλάσει την προσωπική του περίπτωση σε εναργή μεταφορά της ανθρώπινης μοίρας, πράγμα που δεν το κατόρθωσε με τα πολιτικά του ποιήματα, τα οποία φέρουν πάνω τους τα ίχνη της επικαιρότητας που υπήρξε η γενετική τους αιτία. Ιδιαίτερα στο «Στο Άγαλμα της Ελευθερίας...» συνδέει το αίτημα της κοινωνικής ελευθερίας με την επιθυμία της επιστροφής του σε έναν χαμένο παράδεισο, καθώς ανάγει το προσωπικό του βίωμα του σε ένα υπαρξιακό επίπεδο. Πάντως, το να υποβαθμίζεις στο σημείο αυτό και να διαγράφεις ως πρόχειρο και προσωρινό και παρωχημένο το 96% της λογοτεχνίας του Καρυωτάκη, στο οποίο περιέχονται μερικά από τα καλύτερα ποιήματα του ελληνικού 20^{ου} αιώνα, για να μπορέσεις να ανακαλύψεις στο υπόλοιπο 4% την «ελλείπουσα κριτική συνείδηση της Αριστεράς», προϋποθέτει κριτική αμβλυωπία μεγαλύτερη από τη συνήθη. Το πλέον ενδιαφέρον, εντούτοις στην εν λόγω περίπτωση δεν είναι, ότι υποστηρίζονται αυτά, είναι ότι έχουν γίνει αποδεκτά και ότι επαναλαμβάνονται ως κυρίαρχος κριτικός λόγος. Στα τέσσερα ή πέντε ποιήματα του «πολιτικού κύκλου» του Καρυωτάκη μπορούμε, βέβαια, να βρούμε πολιτικές ιδέες. Για να μην ανακαλύψουμε, όμως, σε αυτές πράγματα που δεν υπάρχουν, θα πρέπει να τα διαβάσουμε χωρίς να χειραγωγούμαστε από τις πολιτικές επιθυμίες μας.

Τελικά, ο σταδιακός μεταχαρακτηρισμός της καρυωτακικής ποίησης από ποίηση της ατομικής και οντολογικής αγωνίας και της αστικής παρακμής σε ποίηση πολιτική «που πλησίασε πολλές φορές τους στόχους της Αριστεράς», θα ολοκληρωθεί, όπως προαναφέρθηκε, όταν η πορεία αυτής της πρόσληψης διασταυρωθεί με την εμφάνιση, τη δεκαετία του 1980, της αμφισβήτησης του έργου του Σεφέρη. Η κριτική τύχη του Καρυωτάκη θα λάβει τότε μια νέα τροπή: μεταμοντέρνοι και μεταμοντερνίζοντες νεόφυτοι της πολιτικής ορθότητας, αλλά και νεοτερικοί, αριστεροί και μη, θα συνασπιστούν στην αποκάλυψη ενός ελληνοκεντρικού, δηλαδή συντηρητικού, Σεφέρη, προς τον οποίο θα αντιτάξουν ως αντίπαλο ποιητικό δέος τον «προοδευτικό» Καρυωτάκη. Επειδή, όμως, η πολιτική προοδευτικότητα δεν είναι αρκετή για να καταστήσει ένα αντίπαλο ποιητικό δέος επαρκώς ισχυρό, έπρεπε αυτό να εμπλουτιστεί και με την κατάλληλη για τη συγκεκριμένη περίπτωση καλλιτεχνική προοδευτικότητα. Έτσι, ανακαλύφθηκε και η ποιητική πρωτοποριακότητα του Καρυωτάκη. Τη μορφή ενός προοδευτικού-πρωτοποριακού Καρυωτάκη εικονογράφησε πρώτος ο Δ. Τζιόβας (1986). Σύμφωνα με την εικονογράφηση αυτή ο Καρυωτάκης ανήκει στην κατηγορία των ποιητών της avant-garde («Rimbaud, Apollinaire, φοντουριστές, ντανταϊστές, Brecht και μεταμοντερνιστές»), οι οποίοι, αντίθετα από τους «συντηρητικούς μοντερνιστές» του τύπου του Σεφέρη, «αρνούνται την εξουσία κάθε αισθητικής σύμβασης, [...] που μπορεί να περιορίσει τη δημιουργική τους ελευθερία» και χαρακτηρίζονται από «κριτική στάση απέναντι στις κοινωνικές και αισθητικές αξίες». «Ο Καρυωτάκης», καταλήγει ο Τζιόβας, «είναι ένας από τους πιο πολιτικούς ποιητές μας, αν όχι ο πιο πολιτικός». Με τον τρόπο αυτό, εκτός από την πλήρη προοδευτικοποίηση του ο Καρυωτάκης θα προαχθεί και σε ποιητή τεχνοτροπικά καινοτόμο, και μάλιστα ριζοσπαστικότερο από τον Σεφέρη και τον Ελύτη. Οι απόψεις του Τζιόβα θα

επαναλαμβάνονται έκτοτε άκριτα με παρόμοια ή παρεμφερή διατύπωση και θα γίνουν η κυρίαρχη ως τις μέρες μας κριτική βεβαιότητα για τον Καρυωτάκη και τον Σεφέρη. -Οι μόνοι αμφισβητούντες αυτή τη βεβαιότητα είναι η Τ. Λεντάρη (1997), ο Κ. Κουτσογιάννης (2002) και η Α. Σαμουήλ (2003)- Το αποκορύφωμα αυτής της διπλής παρανάγνωσης (τεχνοτροπικής και θεματικής) του Καρυωτάκη, της συναρτώμενης πλέον με την αντίστοιχη διπλή παρανάγνωση του Σεφέρη, θα εμφανιστεί, με τον Κ. Βούλγαρη (1996), για τον οποίο όχι μόνο «η ποίηση του Καρυωτάκη είναι η ελλείπουσα κριτική συνείδηση της Αριστεράς», αλλά και ο Καρυωτάκης είναι και όχι η γενιά του '30 - «αυτός που πραγματώνει την περιλάλητη «στροφή» της ποίησης μας». Θα αποτελούσε υποτίμηση της νοημοσύνης να προσπαθούσε να εξηγήσει κανείς γιατί ο Καρυωτάκης δεν είναι ποιητής πρωτοποριακός ή μοντερνιστής. Πιο ενδιαφέρον θα ήταν να διερωτηθεί, γιατί η ιδέα ενός αριστερού ποιητή Καρυωτάκη έχει μεγάλη απήχηση στις μέρες μας, αλλά και γιατί η κίνηση προς μια πολιτική ποίηση που βλέπουμε να οργανώνεται σήμερα φαίνεται να έχει ως σηματοδότη της τον Καρυωτάκη.

Γ. Να εντοπισθούν στο ποίημα *Πρέβεζα* τα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής και της μοντέρνας ποιητικής έκφρασης.

Πρέβεζα

Θάνατος είναι οι κάργιες πού χτυπιούνται
στους μαύρους τοίχους και στα κεραμίδια,
θάνατος οι γυναίκες πού αγαπιούνται
καθώς να καθαρίζουνε κρεμμύδια.

Θάνατος οι λεροί, ασήμαντοι δρόμοι
με τα λαμπρά, μεγάλα ονόματά τους,
ο ελαιώνας, γύρω η θάλασσα, κι ακόμη
ο ήλιος, θάνατος μέσα στους θανάτους.

Θάνατος ο αστυνόμος πού διπλώνει,
για να ζυγίσει, μια «ελλιπή» μερίδα,
θάνατος τα ζουμπούλια στο μπαλκόνι
κι ο δάσκαλος με την εφημερίδα.

Βάσις, Φρουρά, Εξηκονταρχία Πρεβέζης.
Την Κυριακή θ' ακούσουμε τη μπάντα.
Επήρα ένα βιβλιάριο Τραπεζής,
πρώτη κατάθεσις δραχμαί τριάντα.

Περπατώντας αργά στην προκουμαία,
υπάρχω; «λες, κι ύστερα: δεν υπάρχουν!»
Φτάνει το πλοίο. Υψωμένη σημαία.
Ίσως έρχεται ο κύριος Νομάρχης

Αν τουλάχιστον, μέσα στους ανθρώπους
αυτούς, ένας επέθαινε από αηδία...
Σιωπηλοί, θλιμμένοι, με σεμνούς τρόπους,
θα διασκεδάσαμε όλοι στην κηδεία.

1. Η ταυτότητα του ποιήματος:

Το ποίημα *Πρέβεζα* (ή αλλιώς *Επαρχία*) είναι το τελευταίο και ένα απ' τα πιο γνωστά ποιήματα του Κ. Καρυωτάκη. Το ποίημα γράφτηκε στο διάστημα από τις 25 Ιουνίου ως την 1^η Ιουλίου του 1928. Ο Καρυωτάκης έφτασε στην Πρέβεζα στις 3 το απόγευμα της 18^{ης} Ιουνίου του 1928. Την επόμενη ημέρα ανέλαβε υπηρεσία στη Νομαρχία Πρεβέζης. Την Παρασκευή στις 22 Ιουνίου έγραψε στις 7 περίπου το απόγευμα την πρώτη από τις δύο επιστολές προς τον ξάδελφο του Θεόδωρο Δ. Καρυωτάκη: «*Απόψε το βαπόρι ήρθε σημαιοστολισμένο. Μέγας θόρυβος μέσα στη Νομαρχία, όταν το είδαμε. Ο κ. Α' Γραμματεύς επήγαινε δώθε κείθε ανήσυχος.. Ποιος είναι μέσα; Ο Νομάρχης; Ο Γεν. Διοικητής ή καμιά άλλη προσωπικότητας; Επιτέλους τώρα εξηκριβώθη ότι του πλοίου επέβαινε ο Σεβασμιώτατος Ιωαννίνων (την ευχήν του να 'χεις). Και τότε επέσαμε πάλι στη νάρκη μας*». [...] «*Αυτά είναι τα νεότερα της Πρεβέζης. Άλλη είδησις, η οποία ελπίζω να σ' ενδιαφέρει εξ ίσου, είναι ότι προχθές [=20 Ιουνίου] ο κ. Ειρηνοδίκης απήγαγε την μερίδα που τον έφεραν στο ξενοδοχείο, επειδή την ήβρε, ελλιπή, αφού την ετύλιξε πρώτα σ' ένα καθαρό χαρτί. Την εξόγισε στην Αστυνομία, την έφερε πάλι, την εξεδίπλωσε, την έβαλε στο πιάτο του και την έφαγε*». Την 1^η Ιουλίου έγραψε στον ξάδελφο του Κωνσταντίνο Δ. Καρυωτάκη: «*Δωμάτιο ήβρα σ' ένα ερειπωμένο σχεδόν σπίτι. Ελπίζω να μην πέσει πάρα πολύ σύντομα, ή, αν πέσει, να μην είμαι μέσα, ή, αν είμαι, να μην πάθω τίποτε, δεδομένου μάλιστα ότι θα προφτάσω να πηδήσω στο απέναντι σπίτι, αφού ο δρόμος, ένας από τους κεντρικότερους, το επιτρέπει. Είναι γωνία, στην αγορά.*» [...] «*Όσοι [υπάλληλοι] σέβονται τον εαυτό τους, φροντίζουν και φεύγουν εγκαίρως*». [...] «*Σου εσωκλείω ένα ποίημά μου για να γελάσεις και να πληροφορηθείς καλύτερα*» (πρόκειται για την *Πρέβεζα*, με τίτλο *Επαρχία*).

2. Περιεχόμενο:

Μέσα στο ποίημα αυτό ο ποιητής περιγράφει τη ασφυκτική ζωή (για τη δική του τουλάχιστον ιδιοσυγκρασία) στην ακριτική πόλη της Πρέβεζας στα τέλη της δεκαετίας του '30 και μας περιγράφει κάποια μικρά χαρακτηριστικά γεγονότα, για τα οποία ήδη έχει ενημερώσει τα μέλη της οικογένειάς του με συνεχείς επιστολές από τις 22 Ιουνίου μέχρι την 1^η Ιουλίου.

3. Χαρακτηριστικά της ποιητικής έκφρασης του Καρυωτάκη:

α) Στα χαρακτηριστικά που φέρνουν το ποίημα κοντά στην παραδοσιακή τεχνοτροπία είναι καταρχήν το ότι αποτελείται από έξι τετράστιχες στροφές υπακούοντας από εξωτερική άποψη σε ένα αυστηρό στροφικό σύστημα. Το ίδιο θα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς εάν λάβει υπόψη του το ομοιοκατάληκτο των στίχων. Η ομοιοκαταληξία είναι πλεκτή σε όλη την έκταση του ποιήματος. Παρέκκλιση ωστόσο από παραδοσιακά πρότυπα παρατηρούμε σε σχέση με το στίχο, όσον αφορά την ισοσυλλαβία του, πρόκειται για ένα στοιχείο που μεταφέρεται από τη σχολή του συμβολισμού – ελευθερωμένος στίχος- στον Καρυωτάκη, του οποίου η ποίηση γενικότερα χαρακτηρίζεται, όπως έχουμε υπόψη μας, ως νεορομαντική αλλά και νεοσυμβολιστική. Ο ελευθερωμένος στίχος αποτελεί μεταβατικό στάδιο προς τον ελεύθερο στίχο τον κυρίαρχο στίχο των μοντερνιστών.

β) Η γλώσσα του ποιήματος δεν απέχει από την καθομιλουμένη. Αν και πρόκειται για μια γλώσσα, που δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως τελείως ανεπιτήδευτη δημοτική, βρίσκεται, ωστόσο, μακριά από την παραδοσιακή δημοτική, όπως την εννοούσαν οι συμβολιστές. Πιο κοντά στη γλώσσα των μοντερνιστών έρχεται η γλώσσα του ποιήματος μέσα από την συγκινησιακή λειτουργία που μεταφέρει, καθώς η χρήση των σημείων στίξης και οι εικόνες του ποιήματος εντείνουν στο έπακρο την ανάπτυξη της δραματικότητας.

γ) Ο Καρυωτάκης χρησιμοποιεί την ένταση των εικόνων για να προκαλέσει σοκ στην κυριολεξία, έτσι, στοχεύοντας στην μέγιστη δραματικότητα καταφεύγει σε τολμηρές μεταφορές. Συγκεκριμένα προκειμένου να αποδώσει τη σύγχρονη του πραγματικότητα και να

φτάσει ως το σαρκασμό πιο άμεσα, εικονοποιεί τις καταστάσεις που τον περιβάλλουν στη μικρή πνιγηρή Πρέβεζα. Δημιουργεί ηχητικές εικόνες που αποδίδουν, χωρίς να προσθέτουν σκοτεινότητα στα λεγόμενα του, το γενικότερο κλίμα και την ατμόσφαιρα της εποχής του. Στο σημείο αυτό απομακρύνεται, μέσω της δραματικότητας που επιδιώκει και καταφέρνει να αποκτήσει, από την παράδοση, δεν υιοθετεί, όμως, μια σκοτεινότητα στο στίχο του σε τέτοιο βαθμό που να τον φέρνει συνολικά στον μοντερνισμό.

ηχητικές εικόνες

Θάνατος είναι κάργιες που χτυπιούνται...

Θάνατος οι γυναίκες που αγαπιούνται καθώς να καθαρίζουνε κρεμμύδια...

Θάνατος ο αστυνόμος που τυλίγει....

Βάση...την Κυριακή θα ακούσουμε τη μπάντα....

δ) Ένα άλλο στοιχείο που δείχνει την απομάκρυνση του Καρυωτάκη από παραδοσιακούς εκφραστικούς τρόπους και που διευκρινίζει κατά κάποιο τρόπο το βαθμό σκοτεινότητας του ποιήματος, είναι ότι σ' αυτό και μάλιστα στο μεγαλύτερο μέρος του εντοπίζεται λογική αλληλουχία παρά τις υπάρχουσες μεταφορές και τα σύμβολα που μεταχειρίζεται ο ποιητής. Η αμφισημία όπου υπάρχει, -κυρίως μέσα από τη χρήση της μεταφοράς και η νοηματική συμπίκνωση, που προκύπτει σε αυτή την περίπτωση, μας οδηγεί σε συνδηλώσεις που αναγνώσκονται σχετικά εύκολα. Στο σημείο αυτό ουσιαστικό ρόλο παίζει το ότι δεν παρατηρείται στο ποίημα κάποια απροσδόκητη διατάραξη του συντακτικού ρυθμού, κάτι τέτοιο σίγουρα θα πρόσθετε το στοιχείο του άλογου δεν το έχουμε όμως. Αυτό που έχουμε είναι ορισμένα χαρακτηριστικά που το φέρνουν κοντά στη μοντέρνα ποίηση χωρίς να είναι κάτι τέτοιο. Το άλογο στοιχείο στην Πρέβεζα δεν είναι σε καμιά περίπτωση ανάλογο του έλλογου, το οποίο επικρατεί κατά κράτος αυτού.

παραδείγματα

Θάνατος = κάργιες(έλλογο στοιχείο)

Θάνατος = γυναίκες....(έλλογο στοιχείο)

Θάνατος = ήλιος... (άλογο στοιχείο)

Θάνατος = αστυνόμος(έλλογο στοιχείο)

ε) Η μοντέρνα ποίηση συνδυάζει το έλλογο (λογικό) στοιχείο και το ά-λογο προκειμένου να προβάλλει το συναίσθημα συν τη σκέψη του ποιητή. Παρότι στο ποίημα μας το άλογο στοιχείο είναι εξαιρετικά περιορισμένο μέσω της δραματικότητας που επιτυγχάνεται και του σαρκασμού, προκύπτει τόσο η συναισθηματική κατάσταση του ποιητή όσο και η σκέψη του στο ακέραιο. Μια συνολική εξέταση του συνόλου του ποιητικού έργου του Καρυωτάκη σε συνδυασμό με τις ιδέες του, όπως τις περιγράψαμε στα προηγούμενα κεφάλαια, θα μας βοηθούσε σ' αυτό το σημείο.

E. Τα χαρακτηριστικά της μοντέρνας ποίησης:

Τα βασικότερα χαρακτηριστικά της μοντέρνας ποίησης κατά το Ν. Βαγενά είναι: **ο ελεύθερος στίχος, η μεγάλη ανάπτυξη της δραματικότητας, το καθημερινό λεξιλόγιο, η σκοτεινότητα.** Ο ίδιος θεωρεί επίσης ότι «η μοντέρνα ποίηση καθορίζεται από έναν ελάχιστο [αλλά επαρκή] βαθμό άλογου στοιχείου, που είναι σε θέση να χρωματίσει ολόκληρο το ποίημα και ο οποίος δεν είναι αναγκαστικά μεγαλύτερος από το βαθμό του έλλογου στοιχείου που περιέχει [...]».

Ακόμη, χαρακτηριστικά όπως η αμφισημία, η αυτοσκοπέυση, η νοηματική συμπίκνωση, η υποβολή, το παράλογο, η συνδήλωση, η συγκινησιακή λειτουργία της γλώσσας, η χρήση της μεταφοράς και του συμβόλου, η απροσδόκητη διατάραξη του συντακτικού ρυθμού, σηματοδοτούν οπωσδήποτε τη μοντέρνα ποίηση και συντείνουν στη σκοτεινότητα, την οποία επισημαίνει η συντριπτική πλειονότητα των μελετητών της. Από την άλλη πλευρά, η αμιμωθιώτη γλώσσα που πλησιάζει στην καθημερινή προφορική ομιλία, η πεζολογία, η

ανάπτυξη της δραματικότητας, η χρήση της παρομοίωσης, ακόμα και ο ελεύθερος στίχος, υποβοηθούν σε κάποιο βαθμό στην οικείωση με το ποίημα δημιουργώντας μικρές ρωγμές που φωτίζουν τις σκοτεινές περιοχές του, δεν εγγυώνται όμως τη βεβαιότητα μιας αντικειμενικής ερμηνείας. Σε κάθε περίπτωση, δεν είναι καθόλου αυτονόητη η διάκριση μεταξύ των μεν και των δε ως μοντέρνων ή παραδοσιακών, άλογων ή έλλογων χαρακτηριστικών.